

Anxietatea

Ghiță Simona Marinela

Anxietatea este o permanență a modului de ființare uman, existând în spațiul dialogului dintre sine și eu, fiind incitată de contactul de orice fel între eu și lume. Este la temeiul oricărei puneri în act a omului, la temeiul oricărei trăiri, iar trăirea aceasta vine la rândul ei să o întemeieze. Ambiguitatea anxietății, ca atitudine primară, în primă instanță autosuficientă se răsfrânge asupra individului uman, modelându-l ambiguu. Prin lipsa de obiect concret, ea devine o stare de nenumit, suportată, totodată intimă și străină individului, creând și distrugând.

Existențialismul este cel care revelează anxietatea și este în stare să o asume, descoperindu-i relația esențială cu existența. Existența (lat. Ex-în afară, sistere-a sta) este faptul de a apărea și de a se manifesta în afară, a te confrunta cu faptul prezenței și participării la o lume schimbătoare și potențial primejdioasă. Condiția individului concret este una de anxietate, rezultată din înțelegerea inevitabilei sale libertăți de opta între posibilități, din necunoașterea viitorului, din apropierea morții, din finitudinea unei existențe care a fost precedată de neant.

Anxietatea dă naștere deopotrivă îndoielii și disperării, consideră Kierkegaard, însă drumul spre absolut este cel ce se confundă adesea cu disperarea anxietății, disperare pentru infinit, preschimbându-se într-un final în devorare a finitudinilor, descoperire a arbitrariului din ele.

Discursul lui Kierkegaard despre anxietate se desfășoară pe fundalul unei etici creștine, suportând conexiuni multiple cu dogmatica, numită de filosoful danez a doua etică (spre deosebire de etica necreștină, prima, caracterizabilă prin refuzul păcatului și conexiunea cu metafizica). Idealitatea acestei etici constă în conștiința penetrantă a realității, iar a-și păstra idealitatea chiar ocupându-se de relevarea păcatului implică o dificultate deosebită a problemelor etice. Noua etică presupune păcatul strămoșesc, prin care explică păcatul însuși și plasează identitatea drept obiectiv, într-o mișcare de jos în sus; cuprinde, în anvergura ei, realitatea păcatului.

Discursul lui Kierkegaard despre anxietate abordează tangențial problema păcatului, având în vedere că anxietatea este condiție prealabilă a păcatului, "libertatea captivă în sine însuși", mijlocitoare între posibilitatea și realitatea păcatului. Psihologic, Kierkegaard se va ocupa de posibilitatea reală a păcatului, iar dogmatic, de cea ideală. Scopul scrierii va fi mărturisit dintru început a trata conceptul de anxietate din punct de vedere psihologic, având în vedere dogma

păcatului strămoșesc. Premisele de la care pornește în abordarea păcatului, pe care le va justifica pe parcurs, sunt, că păcatul nu este nici un fel de stare (ca stare de potențială nu este, în timp ce de fapt el este), și că a-l descrie ca boală, anormalitate, lipsa de armonie înseamnă o falsificare a conceptului 3.

Cuvântul danez *Angest* a fost echivalat în limba germană cu *Angst*, în engleză cu *dread*, *fear* sau *anxiety*, în timp ce traduceri franceze s-a impus *angoisse*; el a cunoscut o largă răspândire în filosofia existențialistă interbelică, în special datorită teoretizărilor lui Heidegger și Sartre. Semnificația anxietății lui Kierkegaard este de fior de spaimă față de ceva nedefinit și indeterminabil, spre deosebire de sentimentul de frică, în care obiectul este concret, individual.

Kierkegaard consideră că omul este individ, fiind, în felul acesta, atât el însuși, cât și tot neamul, iar întregul neam participă în/la individ precum individul la întregul neam. Desăvârșirea omului, privită ca stare, constă în faptul individului de a fi el însuși, precum și neamul. Această contradicție este expresia unei sarcini și impulsul unei mișcări, mișcare ce creează istoria. Istoria neamului merge mereu înainte, în timp ce individul o ia mereu de la început, fiind el însuși și neamul, și astfel, încă o dată și istoria și neamul. Adam a fost el însuși și neamul, astfel încât ceea ce îl explică pe Adam, explică istoria neamului și reciproc. A-l considera cap al geniului umane presupune un început fantastic al neamului uman, ce ridică dificultăți insurmontabile.

Tradițional s-a considerat că păcatul lui Adam condiționează păcătoșenia drept consecință, al doilea prim păcat - primul păcat al insului de după – presupunând păcătoșenia drept condiție. Filosoful danez polemizează cu această luare de poziție, afirmând că primul păcat este determinantul calității, Păcatul, că puterea exemplului, păcătoșenia este doar o determinare cantitativă, un fel de elan înaintea saltului, dar care nu explică totuși saltul reprezentat prin păcat.

Păcatul lui Adam este păcatul strămoșesc, căci neamul nu o ia de la început cu fiecare individ, astfel încât starea de păcat a nemului dobândește o istorie, care merge înainte prin determinatii cantitative, în timp ce individul participă la ea prin saltul calitativ.

Nevinovăția este o calitate, o stare care poate să dureze și care nu poate fi anulată decât prin vină, care se pierde prin păcat. Vinovăția lui Adam și vinovăția omului de după, este esențialmente aceeași, diferența fiind o expresie cantitativă, nu calitativă: vinovăția neamului este prezentă în neștiința insului, manifestându-se, prin fapta lui, drept vinovăția acestuia.

Conceptul de anxietate este abordat de Kierkegaard în strânsă legătură cu cel de nevinovăție; nevinovăția este starea în care omul nu este determinat ca spirit, ci este determinat sufletește în unitate nemijlocită cu natura sa. Taina nevinovăției este că înseamnă liniște, dar totodată anxietate, născută din nimic; spiritul își proiectează visător propria realitate, nimicul, iar acest nimic vede nevinovăția mereu ca fiind în afara sa. Anxietatea este realitatea libertății, ca posibilitate a posibilității, o antipatie simpatcă și o simpatie antipatică, nu este vina. Anxietatea este o măsură a prezenței spiritului. Relația anxietății față de obiectul ei, "nimicul" este la fel de ambiguă ca tranziția de la nevinovăție la vină.

Omul este o sinteză de sufletesc și trupesc, întruchipată de spirit. Spiritul se raportează la sine și la condiția lui ca anxietate. În starea de nevinovăție spiritul este prezent dar ca nemijlocit, visând și deranjând relația dintre suflet și trup și totodată instituind-o. În nevinovăție există numai posibilitatea de a putea, ca un fel de formă superioară de neștiință, ca o expresie superioară a anxietății.

Dacă omul n-ar fi fost o sinteză, care să se bazeze pe un terț, n-ar fi fost posibilă o dublă consecință a păcatului strămoșesc: că păcatul a venit pe lume și că sexualitate fusese instituită. Păcatul este o criză în care păcatul pătrunde în ins ca ins. Trecerea de la o posibilitate la realitate se face prin anxietate. În clipa în care spiritul se instituie pe sine, el instituie și sinteza, în care scop trebuie să o divizeze mai întâi. Culmea senzorialului este sexualul, culme care nu ar fi atinsă dacă spiritul nu este instituit ca real. Fără păcat nu ar fi existat sexualitatea, iar fără sexualitate nu ar fi existat istorie. Abia prin sexualitate sinteza este instituită drept contradicție și drept scop, al cărui istorie începe în clipa instituirii sintezei.

Ceea ce am prezentat a constituit aspectul anxietății de a fi condiție prealabilă a păcatului strămoșesc, pe care îl explică în sens regresiv, în direcția originii sale. Un alt fel de a problematiza anxietatea este de a încerca o relaționare progresivă cu păcatul strămoșesc.

În cadrul acesta, Kierkegaard precizează două sensuri ale anxietății: anxietatea în care individul instituie păcatul prin saltul calitativ și anxietatea care a pătruns și pătrunde împreună cu păcatul, în lume cantitativ, ori de câte ori un individ instituie păcatul. Asemeni mișcări păcătoșeniei nemului, mișcarea anxietății are loc prin mișcări cantitative, iar anxietatea fiecărui individ este cu atât mai profundă cu cât se află mai la începuturi, deoarece condiția păcătoșeniei, presupusă de viața sa individuală trebuie însușită. Abia în clipa în care mântuirea este cu adevărat

instituită este biruită și anxietatea. La individul de mai târziu anxietatea pătrunde în două sensuri în lume; păcatul pătrunde prin anxietate, purtând cu el, încă o dată, anxietatea. Pe de o parte continuitatea păcatului produce anxietate, iar pe de altă parte posibilitatea mântuirii este un "nimic" ce provoacă individului anxietate. Totuși, orice individ devine vinovat din cauza lui, anxietatea provenind din păcatul instituit de individ și fiind prezentă vagă, un "mai mult" sau "mai puțin" în istoria cantitativă a neamului omenesc.

Kierkegaard face distincție între tipuri de anxietăți: anxietatea obiectivă și anxietatea subiectivă. Anxietatea obiectivă este reflexul păcătoșeniei generației asupra întregii lumi, efect al păcatului asupra existenței neumane, este starea de așteptare din care cel ce așteaptă ar dori să iasă, expresie a unui dor, dând naștere anxietății tocmai pentru că dorul singur nu poate mântui. O anxietate ca a lui Adam nu va mai surveni niciodată, deoarece păcătoșenia a venit pe lume prin el. Anxietatea obiectivă din natură este mai mare decât mai târziu decât la Adam, ea fiind indusă de faptul că este văzută într-o lumină altă datorită faptului că prin păcat senzorial este continuu degradat, până devine ce se numește păcătoșenie. După venirea păcatului în lume și ori de câte ori vine în lume, senzorialul devine păcătoșenie.

Anxietatea subiectivă este "egotistă", este o anxietate cu privire la ceea ce aș putea să devin, la ceea ce aș putea să devin sau ceea ce mi s-ar putea întâmpla" anxietatea existentă în nevinovăția insului, corespunzătoare celei a lui Adam, dar diferită cantitativ de a acestuia, respectiv mai mică. Vina instituită continuă să fie la fel de imputabilă și la fel de ambiguă ca cea a lui Adam. Kierkegaard compăra anxietatea cu o amețală, amețala libertății când spiritul vrea să instituie sinteza, când libertatea scrutează în jos la propria ei posibilitate, se agață de finit și se ține de el, dar libertatea astfel se prăbușește. Când libertatea se ridică din nou în picioare, își dă seama că e vinovată. Printre aceste două clipe se află saltul. Din punct de vedere psihologic, căderea în păcat se produce de fiecare dată în stare de sfârșeală.

Walter Schulz consideră că anxietatea reprezintă teama față de propria libertate "teamă față de saltul libertății în libertate". El corelează libertatea cu ideea punerii sintezei existențiale, motivând anxietatea omului prin faptul că este indisolubil legată de datoria de a deveni un sine prin realizarea sintezei, dar această sarcină nu poate fi realizată ireproșabil, ceea ce transformă anxietatea într-un însoțitor permanent al vieții omenești.

La individul de mai târziu "nimicul" care e obiectul anxietății devine din ce în ce mai mult "ceva" – complexul de presimțire se reflectă în ele însele , apropiindu-se din ce în ce mai mult de individ, chiar dacă pentru anxietate rămân tot "nimic". "Nimicul" comunică vivace cu neștiința nevinovăției, păcatul auto-presupunându-se. Anxietatea subiectivă este pusă în legătură cu relația de generație și relația istorică.

Senzorialul a devenit păcătoșenie prin păcat, adică prin păcat deivine senzorialul păcătoșenie și prin Adam a venit pe lume păcatul. În istoria neamului senzorialul a devenit odată păcătoșenie, însă în istoria individului senzorialul a devenit păcătoșenie prin saltul calitativ al fiecăruia. Proporția de senzorial corespunde celei de anxietate.

Facerea Evei prefigurează simbolic consecința relației de generație: derivatul nu este niciodată la fel de desăvârșit cantitativ , ca originalul. Bărbatul și femeia sunt la fel în esență. Anxietatea este mai relectată la Eva decât la Adam, pentru că femeia este mai sensibilă senzorial decât bărbatul, astfel că de îndată ce spiritul este instituit, scindarea se adâncește și mai mult, iar anxietatea va avea mai multă libertate de acțiune în posibilitatea libertății.

Femeia este mai anxioasă decât bărbatul, este mai senzorială, deși în esență este asemi bărbatului, determinată spiritual. Estetic, aspectul ei ideal este frumusețea, iar etic provocarea. Senzorialul nu este păcătoșenie , ci o enigmă neexplicabilă care te face anxios, naivitatea fiind însoțită de un "nimic" inexplicabil, creator de anxietate. Sexual în sine nu este păcătoșenie, fiind expresia enormei contradicții că spiritul este determinat ca genus. Anxietatea este prezentă în orice plăcere erotică, dar nu întrucât ar fi păcătoasă, ci e datorată faptului că spiritul se simte străin; victoria spiritului va presupune considerarea sexualului ca străin și comic.

Consecința relației de generații este amplificarea senzorialității; în anxietatea celor din generațiile de mai târziu de Adam e " mai mult" tuturor indivizilor de după Adam; anxietatea însă e esențial aceeași. Creștinismul oficial propune să ne ridicăm mai presus de acest "mai mult", învinovățind pe cel ce n-o face , că nu ar vrea să o facă. Dificultatea abordării unei astfel de probleme este însă eludată de acesta. Anxietatea corespunzătoare relației de generație ar fi anxietatea de păcat, care naște păcatul; anxietatea de a deveni vinovat.

Anxietatea ce corespunde relației istorice este anxietatea de a fi considerat vinovat. Supremul "mai mult" este cel al unui individ astfel plasat și influențat, încât de la prima

deșteptare, senzorialul devine pentru el identic cu păcătoșenia; acest "mai mult" se va manifesta dureros în el, făcând să nu-și mai găsească adăpost.

Senzorialul nu este păcătoșenie. El poate însemna păcătoșenie prin cunoașterea lui nebuloasă, precum ar mai putea însemna păcătoșenie orice cunoaștere nebuloasă a ceea ce ar mai putea să însemne păcatul, precum și neglijarea dimensiunii individuale și pierderea în neam. Prin gustarea din fructul cunoașterii venit pe lume și diferența dintre bine și rău, precum și diferența sexuală ca pornire.

Păcatul este egoism, iar egoismul este insul instituit prin saltul calitativ. Egoismul ia naștere prin păcat și în păcat, de aceea nu poate să explice păcatul. Obiectivul este de a integra eroticul, sexualul, sub categoria de spirit. O astfel de împlinire înseamnă victoria iubirii, spiritul ieșind victorios prin faptul că sexualul este uitat și reamintit doar în uitare.

Anxietatea poate fi privită dintr-o a treia perspectivă, ca urmare a păcatului absenței conștiinței păcatului, fiind definită drept clipa în viața individuală. Omul va fi definit în acest context drept o sinteză de vremelnicie și veșnicie. Clipa apare ca atom al veșniciei, primă reflectare în timp a veșniciei, prima încercare de a opri, într-un fel timpul. De îndată ce spiritul este instituit, clipa poate apărea. Vremelnicia și senzorialul sunt analoge: istoria începe abia prin clipă, sensibilitatea senzorială a omului este instituită ca păcătoșenie prin păcat. Clipa este acea ambiguitate în care timpul și veșnicul se ating unul pe altul, instituind în felul acesta conceptul de vremelnicie, unde timpul întretaie mereu veșnicia, iar veșnicia întrepătrunde mereu timpul. În lipsa categoriei de spirit, veșnicia clipei apare dinapoi, ca trecut. Dacă însă clipa este instituită ca discrimin, în raport cu care pot exista trecut, prezent, viitor, atunci viitorul este veșnicia. Abia când veșnicia este instituită clipa trăiește ca clipă, iar nu ca discrimin. Viitorul este posibilitatea veșniciei sau libertății în individualitate ca anxietate. Pentru libertate posibilul este viitorul, iar pentru timp viitorul este posibilul, iar acestor două posibilități li se asociază anxietatea.

Anxietatea este starea psihologică care precede păcatul, de care se apropie cât poate, cât de anxioasă poate fi, fără să explice însă păcatul, care izbucnește abia în saltul calitativ. În clipa în care păcatul este instituit, vremelnicia este păcătoșenie, iar consecința definirii vremelniciei drept păcătoșenie este moartea ca pedeapsă. Cel ce trăiește doar în clipă păcătuiește, însă acum nu are nici un rost să ne abstragem de la vremelnicie.

Poate exista o anxietate a lipsei de spirit ,ascunsă, deghizată, având uneori aparența întregului conținut al spiritului,însă ca strigoi al spiritului . Există o singură dovadă a spiritului :dovada spiritului din noi înșine. Păgânismul, ca absență a spiritului este preferabil lipsei spiritului ;păcatul său este de a trage de timp, fără a ajunge efectiv la păcat.

Anxietatea păgânului are drept sursă soarta,iar „nimicul" constă în ambibuitatea relației omului cu aceasta,ce se înfățișează ca unitate între necesar și întâmplător; aceasta împiedică intrarea în relație cu soarta. Tragismul păgânismului este necutezarea omului de a nu se sfătui cu oracolul .

În iudaism anxietatea este anxietate de vină,iar tragismul său are ca sursă necutezarea omului de a nu aduce jertfe.Ambiguitatea rezidă în relație;de îndată ce vina este instituită ,anxietatea dispare, apărând pocăința.

Contrariul libertății nu este necesitatea ,ci vina ,iar măreția libertății este că aceasta are de a face pururi numai cu sine ,proiectându-și vinaa în posibilitate și instituind-o deci singură .Spiritul pământean care va voi să-l vadă pe Dumnezeu ,va trebui să înceapă prin a se recunoaște vinovat. Dacă vina este instituită cu adevărat, ea se instituie singură. Relația libertății față de vină este de anxietate, fiindcă libertatea și vina sunt deocamdată o posibilitate. Cel ce cade în ispită este singurul vinovat.

Anxietatea este posibilitatea libertății, iar ca posibilitate a libertății este educativă, formativă, prin credință, deoarece devorează toate finitudinile, descoperă tot ce au ele iluzoriu. Un om ce a cunoscut anxietatea știe că nu are absolut nimic de cerut de la viață, că îngrozitorul, pierzania, nimicirea locuiesc ușă în ușă cu fiecare om; dacă a învățat cu folos că orice anxietate de care este anxios îl poate călca în clipa următoare, altă explicație va da el realității. Pentru a fi format în felul acesta, absolut și infinit , de către posibilitate , individul va trebui să fie cinstit față de posibilitate și să aibă credință.Astfel anxietatea sfârșește prin a anihila finitul din neliniști pe care le-a produs.

Bibliografie:

Soren Kierkegaard –Conceptul de anxietate, Ed. Amacord,Timișoara,1998

Gr.Popa - Existență și adevăr la Soren Kierkegaard- Ed.Dacia, Cluj,1998

Mădălina Diaconu- Pe marginea abisului, Ed.Științifică,București,1996